

Kantor, Robert

Kompetencje Roty Rzymskiej po opublikowaniu "motu proprio Querit semper"

Studia Redemptorystowskie nr 10, 447-459

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Robert Kantor
WT – Tarnów
UPJPII – Kraków

KOMPETENCJE ROTY RZYMSKIEJ PO OPUBLIKOWANIU *MOTU PROPRIO QUERIT SEMPER*

Słowa kluczowe: *motu proprio Querit semper*, niedopełnienie małżeństwa, nieważność święceń, Rota Rzymska

Keywords: *motu proprio Querit semper*, unconsummated marriage, nullity of ordination to the priesthood, Roman Rota

Schlüsselwörter: *motu proprio Querit semper*, die Ehe nicht vollzogene, die Nichtigkeit der heilige Weihe, Römische Rota

Sobór Watykański II podkreślał potrzebę dostosowania dykasterii do potrzeb czasów, regionów i obrządków. W dekrete o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* czytamy: „Ojcowie świętego Soboru wyrażają życzenie, by te dykasterie, które bezsprzecznie świadczyły ogromną pomoc Biskupowi Rzymskiemu i pasterzom Kościoła, poddano nowej organizacji z większym przystosowaniem do wymagań czasu, krajów i obrządków, zwłaszcza gdy chodzi o ich liczbę, nazwę, uprawnienia i własny tryb postępowania oraz wzajemne uzgadnianie prac”¹.

W tym duchu soborowym należy odczytywać nowy dokument papieża Benedykta XVI *Querit semper*, w którym Biskup Rzymski przenosi pewne kompetencje z Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów na nowy Urząd przy Trybunale Roty Rzymskiej. Zanim jednak je omówimy, warto przypomnieć, czym jest Rota Rzymska oraz jakie były jej dotychczasowe uprawnienia. W dalszej kolejności zostaną omówione nowe kompetencje Urzędu Roty Rzymskiej, związane z przyjmowaniem spraw dotyczących małżeństw ważnie zawartych, ale niedopełnionych (*rato non consumato*) oraz stwierdzenia nieważności święceń.

---

¹ Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, 9.

1. Historia Roty Rzymskiej

Zdaniem wielu kanonistów, nazwa „Rota” wydaje się pochodzić od okrągłego stołu, przy którym zasiadali audytorzy w czasie wspólnych posiedzeń sądowych, lub od praktyki powierzania spraw określonym kolegiom sędziowskim wyznaczonym kolejno spośród audytorów, a co za tym idzie – osądzania spraw *per rotam vel per turnum*. Taka praktyka zachowała się do dnia dzisiejszego².

W pierwszych wiekach chrześcijaństwa papież wykonywał u siebie sądownictwo w sprawach cywilnych tak jak każdy inny biskup. Natomiast jako biskup rzymski i metropolita był w tym czasie drugą instancją dla sądów biskupich swojej prowincji. Synod w Sardyce w 347 roku ogłosił, że papież stanowi trybunał apelacyjny dla każdego biskupa złożonego z urzędu przez synod prowincjonalny. Następnie papież na mocy prymatu został ogłoszony nie tylko najwyższą instancją do apelacji dla wszystkich sądów kościelnych, ale i pierwszą instancją dla biskupów, arcybiskupów, prymasów i patriarchów. Inną konsekwencją jego prymatu było to, że stał się sędzią dla całego Kościoła, tak że każdy wierny mógł się do niego zwrócić jako do sędziego zwyczajnego, pomijając sąd biskupi i metropolitalny. Sprawy sporne wnoszone do Stolicy Apostolskiej papież rozstrzygał początkowo osobiście przy pomocy swej rady przybocznej zwanej *consistorium*³.

Papież wydawał wyrok po wysłuchaniu opinii *consistorium*, które zbierało się najpierw codziennie, a później kilka razy w tygodniu. Wobec takiego sposobu załatwiania spraw na papieżach spoczywał ciężar olbrzymiej pracy, który zwiększył się jeszcze bardziej, gdy od początku XII wieku zaczęto wnosić przed najwyższy trybunał chrześcijaństwa nawet małe sprawy sporne⁴.

Poważne zmiany w sposobie prowadzenia sądownictwa papieskiego zapoczątkował papież Eugeniusz III (1145–1153) za radą św. Bernarda z Clairvaux⁵. Odtąd początkowo w wypadkach odosobnionych, a od Aleksandra III (1159–1181) coraz częściej papież zaczął dawać do zbadania lub rozstrzygnięcia

² Por. G. Erlebach, *Rota Rzymska*, w: *Kuria Rzymska. I pomniki chrześcijaństwa na szlaku do Wiecznego Miasta*, red. E. Szczot, Lublin 2007, s. 94; T. Rozkrut, *Jan Paweł II do Roty Rzymskiej (1979–2003)*, Tarnów 2003, s. 20.

³ W. Nachtman, *Trybunał Roty Rzymskiej. Historia, organizacja, postępowanie*, Lublin 1957, s. 15. Nazwa *consistorium* odnosiła się do tajnej rady cesarza rzymskich składającej się z prawników, która służyła radą cesarzom przy najwyższym orzecznictwom oraz przy ustanawianiu praw i zarządzeń państwowych. Por. tamże.

⁴ Por. tamże.

⁵ Św. Bernard w dziele *De consideratione* (PL 182, kol. 731–779) podał ogólne wskazania, doradzając oddzielenie spraw najważniejszych, w których musi decydować papież, od reszty spraw, których rozpatrzenie winien zlecić swoim doradcom.

kardynałom, biskupom, opatom lub innym duchownym sprawy wniesione do Stolicy Apostolskiej⁶.

Dalszy postęp w rozwoju sądownictwa papieskiego datuje się od pontyfikatu Lucjusza III (1181–1185), który gruntownie zreformował Kancelarię papieską. Dotychczas zakres kompetencji Kancelarii, na której czele stał *Cancellarius S.R.E.* (przez Aleksandra III przemianowany na wicekanclerza), był bardzo szeroki i nie ujęty w dokładnie sprecyzowane normy prawne. Papież Lucjusz III ograniczył pracę Kancelarii do sporządzania aktów sądowych oraz reskryptów łaski i sprawiedliwości oraz utworzył w jej łonie *auditorium*, jednocześnie powierzwszy jej obowiązek wyznaczania audytorów, czyli sędziów, do instrukcji procesów, które były kierowane do Stolicy Apostolskiej; stąd nazywała się ona również *audientia*. Na czele zreformowanej Kancelarii stał wicekanclerz, a do pomocy miał audytora *contradictarum*⁷ i kapelanów, którzy od czasów Lucjusza III byli wyznaczani na audytorów spraw. Wicekanclerz przewodniczył kapelanom i rozdzielał między nich skargi powodowe, składane na ręce papieża⁸.

Z końcem XII wieku papież zastrzegali sobie przyjęcie sprawy i wydanie wyroku, a środkową część procesu, instrukcję sprawy, powierzali kardynałom lub kapelanom. Wyznaczony audytor po przeprowadzeniu badania dowodowego referował sprawę papieżowi, po czym ten wydawał wyrok, zasięgnąwszy wpieryw rady kardynałów (*de fratrum consillo*). Od czasów Innocentego III (1198–1216) papież często powierzali wyznaczonemu audytorowi przeprowadzenie całego procesu wraz z wydaniem wyroku. Audytor jednak nie stawał się przez to sędzią delegowanym, ponieważ papież zawsze musiał wyrok zatwierdzić. Przed powzięciem rozstrzygnięcia audytor musiał zasięgnąć rady kardynałów. W okresie od pontyfikatu Klemensa III (1187–1191) do rządów Innocentego III (1198–1216) wśród audytorów było 121 kardynałów oraz 25 kapelanów papieskich⁹. Z faktu, że mianowanie audytorów następowało sporadycznie, wynika, że w tamtym czasie nie było jeszcze osobnego trybunału papieskiego.

Zakres kompetencji Roty był przedmiotem wielu zmian wprowadzonych przez kolejnych papieży. Szczególne znaczenie miała reforma dokonana w 1834 roku przez papieża Grzegorza XVI, na skutek której Rota stała się zwyczajnym trybunałem apelacyjnym dla spraw cywilnych i kościelnych Rzymu oraz Pań-

⁶ Por. R. Kantor, *Przywileje audytorów Roty Rzymskiej według konstytucji Piusa XI Ad incrementum z 1932 roku*, „Theologos. Theological revue” XIII (2011), nr 1, s. 70.

⁷ Do zadań audytora *contradictarum* należało rozstrzyganie sporów co do osoby sędziego, miejsca sądu, a także sporów, jakie powstały między petentami zwracającymi się do Stolicy Apostolskiej w sprawach łaski czy sprawiedliwości; por. W. Nachtman, *Trybunał Roty Rzymskiej*, dz. cyt., s. 17.

⁸ Por. tamże.

⁹ Por. tamże, s. 18.

stwa Kościelnego. Po obaleniu Państwa Kościelnego w 1870 roku Rota Rzymska przestała istnieć. Reforma Kurii Rzymskiej przeprowadzona przez Piusa X (1903–1914) konstytucją apostolską *Sapienti consilio* w 1908 roku przywróciła do życia Trybunał Roty Rzymskiej. Następnym ważnym momentem w historii Trybunału Apostolskiego była kodyfikacja prawa kanonicznego z 1917 roku, która poświęciła Rocie Rzymskiej cztery kanony (CIC 1917, can. 1598–1601). Według nich, Rota jest trybunałem kolegialnym Stolicy Apostolskiej dla przyjmowania apelacji, a na jej czele stoi Dziekan: *primus inter pares*¹⁰. Trybunał tworzą kapłani, przynajmniej doktorzy *in utroque iure*, wybierani na audytora rotalnego przez papieża. Audytorzy normalnie osądzają sprawy w turnusach składających się z trzech audytorów. Kodeks z 1917 roku określał także kompetencje tego trybunału:

– w drugiej instancji Rota Rzymska osądzała sprawy, które już zostały osądzone przez trybunały zwyczajne w pierwszej instancji i zostały wniesione drogą apelacji do Stolicy Świętej;

– w dalszej (ostatecznej) instancji osądzała wszystkie sprawy osądzone czy to przez samą Rotę, czy przez inne trybunały w drugiej czy dalszej instancji, jeżeli nie przeszły w stan rzeczy osądzonej;

– Rota osądzała również w pierwszej instancji sprawy wymienione w can. 1557 § 2 oraz te, które Biskup Rzymski, czy to z własnej inicjatywy, czy też na prośbę stron, przywołał przed swój Trybunał i polecił rozstrzygnąć Świętej Rocie¹¹.

W 1934 roku zostały opublikowane Normy rotalne: *Normae S. R. Rotae Tribunalis*¹², które stanowiły uzupełnienie kodyfikacji pio-benedyktyńskiej na temat funkcjonowania Trybunału Apostolskiego.

Podsumowując, zdaniem N. del Re w historycznym spojrzeniu na Rotę Rzymską można wyróżnić pięć okresów:

– pierwsza epoka obejmuje okres od połowy XIII wieku, kiedy powstał Trybunał, aż do końca wieku XIV, kiedy określono, że w kompetencji Roty są jedynie sprawy kościelne o różnorodnym charakterze;

¹⁰ „Tribunal ordinarium a Sancta Sede constitutum pro appellationibus recipiendis est Sacra Rota Romana, quae est tribunal collegiale constans certo Auditorum numero cui praesidet Decanus, qui primus est inter pares”; CIC 1917, can. 1598 § 1.

¹¹ „Sacra Rota iudicat: 1.o In secunda instantia causas quae a quorumvis Ordinariorum tribunalibus in primo gradu diiudicatae fuerint et ad Sanctam Sedem per appellationem legitimam deferantur; 2.o In ultima instantia causas ab ipsa Sacra Rota et ab aliis quibusvis tribunalibus in secunda vel ulteriore instantia iam cognitae, quae in rem iudicatam non transierint. par. 2. Hoc tribunal iudicat etiam in prima instantia causas de quibus in can. 1557, par. 2 aliasve quas Romanus Pontifex sive motu proprio, sive ad instantiam partium ad suum tribunal advocaverit et Sacrae Rotae commiserit; easque, nisi aliud cautum sit in commissionis rescripto, Sacra Rota iudicat quoque in secunda et tertia instantia ope turnorum qui sibi invicem succedunt”; CIC 1917, can. 1599.

¹² *Normae S. R. Rotae Tribunalis*, AAS 26 (1934), s. 449–491.

- druga epoka obejmuje cały wiek XIV, kiedy to Rota zostaje pozbawiona niektórych kompetencji, np. w sprawach karnych, fiskalnych;
- trzeci obejmuje okres od zakończenia XV stulecia, łącznie z pontyfikatem Benedykta XIV (1740–1758), kiedy to wiele kompetencji Roty przejęły Kongregacje Kurii Rzymskiej;
- druga połowa XVIII wieku i cały wiek XIX to czwarta epoka w rozwoju Roty. W tym okresie jej kompetencje zasadniczo nie uległy zmianie;
- piąta epoka obejmuje pontyfikat papieża Grzegorza XVI (1831–1846) oraz lata do roku 1870, kiedy Rota funkcjonowała wyłącznie jako Trybunał cywilny dla Państwa Kościelnego¹³.

2. Kompetencje i sposób działania Roty Rzymskiej od KPK z 1983 roku do opublikowania *motu proprio Querit semper*

Kompetencja terytorialna Roty Rzymskiej, zgodnie z przepisami KPK 1983, jest uniwersalna i obejmuje cały Kościół. W przypadku kompetencji co do materii podlegają jej wszystkie sprawy sporne i karne¹⁴, z wyjątkiem tych spraw, które Biskup Rzymski ma prawo osądzić zgodnie z kan. 1405 § 1. Nie należy zatem do kompetencji Roty Rzymskiej rozstrzyganie sporów o charakterze administracyjnym¹⁵, jak też sporów zarezerwowanych właściwym Kongregacjom Stolicy Apostolskiej¹⁶.

Prof. Tomasz Rozkrut¹⁷ zauważa, że w porównaniu z kodyfikacją z 1917 roku Kodeks Jana Pawła II nie zmienia zasadniczo poprzedniego ustawodawstwa. Obowiązujące kanony Kodeksu z 1983 roku mają główne źródło właśnie w poprzednich kan. 1598–1599 z 1917 roku. Oprócz nich w procesie kodyfikacyjnym były konsultowane: Normy Świętej Roty Rzymskiej z 1934 roku, Instrukcja *Provida Mater* z 1936 roku, Konstytucja apostolska *Regimini Ecclesiae universae* z 1967 roku, Nowe Normy Trybunału Apostolskiego z 1969 roku oraz Konstytucja apostolska Pawła VI *Vicariae potestatis* z 1977 roku¹⁸.

¹³ N. del Re, *La Curia Romana. Lineamenti storico-giuridici*, Libreria Editrice Vaticana 1998, s. 234.

¹⁴ KPK 1983, kan. 1400 § 1.

¹⁵ KPK 1983, kan. 1400 § 2.

¹⁶ Kongregacji Nauki Wiary jest zarezerwowane postępowanie przeciwko przestępstwom przeciw wierze i moralności; por. Jan Paweł II, Konstytucja apostolska *Pastor Bonus*, art. 53 (dalej: PB). Do kompetencji Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów należy osądzać w sprawach małżeństwa *rato et non consumato*; por. tamże, art. 67. Procesy beatyfikacyjne i kanonizacyjne są w kompetencji Kongregacji ds. Świętych; por. tamże, art. 71–72.

¹⁷ Por. T. Rozkrut, *Jan Paweł II do Roty Rzymskiej*, dz. cyt., s. 28.

¹⁸ Por. *Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, Codex Iuris Canonici fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Libreria Editrice Vaticana 1989, s. 400n.

Ustawodawstwo konstytucji *Pastor Bonus* w porównaniu z KPK 1983 jest znacznie obszerniejsze. W konstytucji tej rysuje się następujący obraz Roty Rzymskiej:

– jest ona najwyższym trybunałem w Stolicy Apostolskiej i wypełnia z reguły zadania trybunału apelacyjnego wyższej instancji, w celu obrony praw w Kościele. Ponadto przyczynia się do ujednoczenia prawodawstwa, a poprzez swoje wyroki staje się pomocą dla niższych trybunałów¹⁹;

– sędziowie rotalni mają cechować się niezachwianą doktryną i doświadczeniem, są wybierani bezpośrednio przez Biskupa Rzymskiego, pochodzą z różnych stron świata i tworzą kolegium, któremu przewodniczy Dziekan Roty Rzymskiej, wybrany spośród sędziów trybunału i zamianowany przez papieża na określony czas²⁰;

– artykuły 128 i 129 określają kompetencje Trybunału Roty Rzymskiej i są powtórzeniem kan. 1444;

– ostatni artykuł konstytucji *Pastor Bonus* stwierdza bardzo ogólnie, że „Trybunał Roty Rzymskiej rządzi się własnym prawem”²¹.

KPK 1983 w kan. 1402 stwierdza, że Rota Rzymska jako trybunał Stolicy Apostolskiej ma prawo kierować się własnym ustawodawstwem. Stąd bardzo ważnym wydarzeniem we współczesnej historii Roty Rzymskiej było opublikowanie w 1994 roku jej nowych norm: *Romanae Rotae Tribunalis Normae*²². Tekst jest poprzedzony wstępem, w którym ówczesny dziekan Roty Rzymskiej podkreśla znaczenie nowych norm dla prac Trybunału Apostolskiego Roty Rzymskiej.

Nowe normy zawierają 120 artykułów, które zostały podzielone na trzy tytuły: I. Struktura Trybunału Roty Rzymskiej (*De Romanae Rotae Tribunalis constitutione*: art. 1–14), II. Urzędy Sędziów i innych pracowników Roty Rzymskiej (*De officio Iudicum aliorumque Romanae Rotae Addictorum*: art. 15–49), III. Porządek sądowy Roty Rzymskiej (*De ordine iudiciario Rotae Romanae*: art. 50–120). Każdy z tych tytułów składa się z rozdziałów i omawia poszczególne tematy związane z pracą Trybunału Apostolskiego Roty Rzymskiej.

Zatem na podstawie Norm z 1994 roku rysuje się następujący obraz Trybunału Apostolskiego Roty Rzymskiej:

Rota Rzymska jest trybunałem apelacyjnym Stolicy Apostolskiej składającym się z pewnej liczby sędziów (audytorów), wybranych przez Biskupa Rzymskiego z różnych stron świata i tworzących kolegium; spośród audytorów

¹⁹ PB, art. 126.

²⁰ PB, art. 127.

²¹ PB, art. 130.

²² *Romanae Rotae Tribunalis Normae* (dalej: Normy 1994) AAS 1–6 (1994), s. 509–540.

papież wybiera dziekana, który jako *primus inter pares* stoi na czele całego kolegium rotalnego²³.

Urząd sędziego rotalnego mogą pełnić jedynie kapłani mający wysoki autorytet moralno-naukowy. Wprost zostały wskazane takie elementy, jak: dojrzały wiek, doktorat *in utroque iure*, szlacheckie obyczaje oraz duże doświadczenie prawnicze²⁴. Sędziowie i dziekan Roty Rzymskiej przestają wykonywać swoje funkcje w trybunale po ukończeniu 75 roku życia, przy czym, jeśli pełnili urząd przez 12 lat, przysługuje im tytuł emeryta²⁵.

Oprócz kolegium sędziowskiego Trybunał Apostolski Roty Rzymskiej stanowią: promotor sprawiedliwości, obrońca węzła, pracownicy kancelarii (jej dyrektor, notariusze, bibliotekarz, archiwista, księgowy) oraz woźni Roty Rzymskiej²⁶.

Rota Rzymska osądza sprawy w trzyosobowych turnusach, z których pierwszy składa się z dziekana oraz w kolejności z drugiego i trzeciego prałata audytora; drugi turnus składa się z drugiego, trzeciego i czwartego; trzeci składa się z trzeciego, czwartego i piątego audytora, itd. W przypadku apelacji od wyroku rotalnego sprawa jest rozstrzygana przez turnus składający się z sędziów poprzedzających bezpośrednio turnus wyrokujący. Poza tym w pewnych przypadkach może być utworzony turnus składający się z pięciu lub większej liczby audytorów, aż do możliwości powołania turnusu składającego się ze wszystkich audytorów (*videntibus omnibus*); w niektórych przypadkach dziekan może powierzyć sprawę turnusowi *extra ordinem*. W dekrete powołującym turnus dziekan Roty Rzymskiej wyznacza także ponensa sprawy, którym zazwyczaj jest najstarszy na urzędzie audytor z turnusu²⁷.

W przypadku pojawienia się zasadnej wątpliwości co do kompetencji Roty Rzymskiej dziekan, po wysłuchaniu dwóch najstarszych audytorów, oddała dekretem apelację lub skargę powodową, przedstawiając odpowiednie uzasadnienie²⁸.

Z innych uregulowań Norm Roty Rzymskiej z 1994 roku warto przytoczyć np. te, które mówią, iż w każdym postępowaniu procesowym w Rocie powód musi mieć swojego pełnomocnika mianowanego osobiście przez niego lub wyznaczonego z urzędu. Jeżeli przypadek tego wymaga, ponens ma zatroszczyć się, aby miała go także strona pozwana²⁹.

²³ Normy 1994, art. 1.

²⁴ „Iudices sacerdotes sint oportet, matura aetatis, laurea doctorali saltem in utroque iure praediti, honeste vitae, Prudential et iuris peritia praeclari”; tamże, art. 3 § 1.

²⁵ Tamże, art. 3 § 2–3.

²⁶ Tamże, art. 6–12.

²⁷ Tamże, art. 18 § 1–5.

²⁸ „Si indubie constat de incompetencia Rotae Romanae, Decanus, auditis duobus senioribus Auditoribus, appellationem vel libellum per decretum, indicatis rationibus, reiciet”; tamże, art. 51.

²⁹ „Quolibet i processu pars actrix suum habeat patronum ab ipsa constitutum aut ex officio datum;

Audytory wydają wyrok, zebrawszy się w siedzibie Trybunału Apostolskiego w określonym dniu i o określonej godzinie, chyba że z ważnego powodu ustalono inaczej³⁰. Każdy audytor swoje konkluzje prawne, czyli *votum*, pisze w języku łacińskim i osobiście je podpisuje³¹. Po napisaniu wyroku przez ponensa sprawy *vota* w zamkniętej kopercie są przechowywane w archiwum dziekana i sukcesywnie palone po upływie 10 lat. Po wydaniu wyroku ponens ma obowiązek napisania go w ciągu dwóch miesięcy w języku łacińskim³².

Apelacja od decyzji rotalnej jest przekazywana następnemu turnusowi w porządku i składana, w ciągu 20 dni od doręczenia sentencji, na ręce ponensa turnusu, który ją wydał³³.

Ostatni artykuł Norm z 1994 roku został poświęcony ich interpretacji. W przypadku powstania kwestii odnośnie do interpretacji obowiązujących norm należy odnieść się do Norm promulgowanych w 1934 roku, z wyłączeniem tych, które są przeciwne obowiązującym kanonom KPK 1983. Normy dwukrotnie odwołują się do Regulaminu Generalnego Kurii Rzymskiej z 1992 roku. Według niego są określane czas pracy urzędów rotalnych oraz czas wakacji letnich audytorów i pozostałych pracowników Trybunału Roty Rzymskiej³⁴.

Ks. prof. Rozkrut zauważa, że porównując Rotę Rzymską z trybunałami pierwszej czy drugiej instancji, zauważymy, iż nie ma między nimi zasadniczych różnic w schemacie prowadzenia procesów. Normy Trybunału Apostolskiego mówią, analogicznie do KPK 1983, o następujących etapach w procesie według Trybunału Apostolskiego Roty Rzymskiej:

1. Wprowadzenie sprawy, wezwanie sądowe oraz konkordancja *dubium*: sporu sądowego – art. 50–62;
2. Zawieszenie, umorzenie oraz zrzeczenie się instancji – art. 63–70;
3. Instrukcja sprawy – art. 71–74;
4. Sprawy wpadkowe oraz przedprocesowe – art. 75–78;
5. Ogłoszenie procesu, zamknięcie postępowania dowodowego oraz dyskusja sprawy – art. 79–87;
6. Sentencja – art. 88–101;

---

quod, si casus ferat, Ponens ut fiat curet etami pro parte conventa, salvo praescripto can. 1481 § 2°; tamże, art. 53 § 2.

³⁰ „Aditores die et hora constitutis, congregati in sede Tribunali, nisi peculiaris ratio alio convenire suadeat, definiunt causa a litigantibus propositam et iudiciali modo pertractatam, dubiis respondendo sententiam dicunt^o”; tamże, art. 88 § 1.

³¹ „Suas conclusiones seu vota quisque Auditor latino idiomate exaret et proprio manu subsignet^o”; tamże, art. 89 § 2.

³² Tamże, art. 96 § 1–2.

³³ Tamże, art. 103–104.

³⁴ Tamże, art. 45–46.

7. Apelacja – art. 102–109;
8. Koszta sądowe i bezpłatna pomoc – art. 110–119³⁵.

Rota Rzymska w swojej misji codziennej troski o sprawiedliwe i kompetentne rozwiązywanie sporów w Kościele ochrania prawa wiernych, czuwa nad jednością w interpretacji prawa, a także poprzez swoje wyroki służy pomocą pozostałym trybunałom Kościoła³⁶.

3. Kompetencje udzielone na mocy *motu proprio Querit semper*

Jan Paweł II, promulgując 28 czerwca 1988 roku Konstytucję apostolską *Pastor Bonus*, dokonał kompleksowej reorganizacji Kurii Rzymskiej. Dokument ten ustala kompetencje różnych dykasterii, dostosowując je do wymagań Kodeksu Prawa Kanonicznego. 30 sierpnia 2011 roku Benedykt XVI opublikował List apostolski *motu proprio Querit semper*³⁷. Według papieża, w aktualnej sytuacji wydało się stosowne, by Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów poświęciła się głównie pobudzeniu rozwoju świętej Liturgii Kościoła w duchu odnowy. Dlatego też Biskup Rzymu przeniósł na ustanowiony przy Trybunale Roty Rzymskiej nowy Urząd kompetencje w zakresie procedury udzielania dyspensy od małżeństwa zawartego i niedopełnionego oraz spraw o orzeczenie nieważności świąceń kapłańskich.

Dokument przyznający nowe kompetencje Urzędowi przy Trybunale Roty Rzymskiej składa się z czterech artykułów. W pierwszym zostały uchylone dwa artykuły konstytucji *Pastor Bonus*: 67 i 68³⁸.

3.1. „Nowe – dotychczasowe” funkcje Roty Rzymskiej

Art. 2 zmienia postanowienia art. 126 konstytucji *Pastor Bonus*, który od tej chwili stanowi jego § 1 i brzmi w następujący sposób: „Trybunał ten pełni zwyczajne funkcje wyższej instancji odwoławczej przy Stolicy Apostolskiej, by

³⁵ T. Rozkrut, *Jan Paweł II do Roty Rzymskiej*, dz. cyt. s. 35.

³⁶ Z Grocholewski, *De Apostolicae Sedis tribunalibus, Komentarz do kan. 1444*, w: *Comentario Exegético al Código de Derecho Canónico*, red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, Pamplona 1996, t. IV/1, s. 896.

³⁷ Benedykt XVI, *Motu proprio Querit semper*, „L'Osservatore Romano” 339 (2012), nr 1, s. 31–32.

³⁸ Art. 67: „Kongregacja [ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów] ta rozstrzyga o fakcie niedopełnienia małżeństwa oraz o istnieniu słusznej przyczyny do udzielenia dyspensy. Dlatego otrzymuje całość akt wraz z wnioskami biskupa i uwagami obrońcy węzła, bada je zgodnie ze specjalną procedurą i ewentualnie przedstawia papieżowi prośbę o udzielenie dyspensy”. Art. 68: „Jest także kompetentna do rozpatrywania spraw o nieważność świąceń, zgodnie z przepisami prawa”.

chronić prawa w Kościele, zapewnia jedność jurysprudencji, a swoimi orzeczeniami służy pomocą trybunałom niższego stopnia³⁹.

Kodeks Prawa Kanonicznego oraz konstytucja *Pastor Bonus* postanawiają, że Rota Rzymska jest trybunałem zwyczajnym Biskupa Rzymskiego, spełniającym trzy funkcje, z których pierwszą jest ochrona praw wiernych w Kościele, w szczególności prawa wiernych do ochrony prawnej. W kan. 221 ustawodawca proklamuje dwie dyspozycje, które stanowią eksplikację generalnej zasady legalności w Kościele, polegającej na zobowiązaniu organów władzy kościelnej sprawujących funkcje sędziowskie do tego, aby postępowały zgodnie z obowiązującymi ustawami. W § 1 ustawodawca kościelny proklamuje zasadę poszanowania dwóch uprawnień wiernych: 1) prawa do działania w sądzie, tj. dostępu do kompetentnego sędziego kościelnego w celu przedstawienia mu swoich racji; prawo to zostało uznane za podstawowe, zakazujące jakichkolwiek ograniczeń charakteru podmiotowego; 2) prawa do obrony prawnej przed sądem, którego nie można pojmować tylko jako prawa do „obrony technicznej”, czyli do tego, aby być wspomaganym przez adwokata w sądzie⁴⁰, lecz właściwie jest to gwarancja respektowania kontradycyjności⁴¹, a także prawa wiernego do usunięcia wszelkiego rodzaju przeszkód – także o charakterze ekonomicznym (bezpłatna pomoc – kan.1649 § 1 n. 3), które mogły by mu udaremnić możliwość obrony swoich praw przed sądem. W § 2 natomiast ustawodawca określa konsekwencje „zasady legalności” względem wiernego uczestniczącego w procesie, tzn. uprawnienia wiernego i korelatywne obowiązki organu władzy kościelnej w sprawowaniu funkcji sędziowskiej względem niego. Sędzia jest zobowiązany do respektowania wymogów dotyczących kompetencji i do wydania wyroku zgodnie z ustawą, tj. z zachowaniem reguł proceduralnych oraz z zachowaniem „słuszności”. Wymóg zachowania słuszności jest adresowany do sędziego, aby w podejmowaniu swej decyzji kierował się „duchem”, a nie tylko literą prawa. Prawo wiernego do tego, aby mieć „wyrok sprawiedliwy”, oznacza zobowiązanie sędziego kościelnego do stosowania ustawy zgodnie „ze słusznością”, tj. do uwzględnienia wszystkich okoliczności (także nieprzewidzianych w ustawie) na korzyść wiernego, którego ma dotyczyć wyrok⁴².

Drugą funkcją Roty Rzymskiej jest promowanie jedności jurysprudencji w Kościele powszechnym. Szczególnie doniosłą funkcję dyrektywną dla zachowania jedności jurysprudencji w całym Kościele spełniają orzeczenia Roty Rzymskiej, ze względu na jej duży autorytet. Orzeczenia te nie mają

³⁹ *Querit semper*, art. 2, § 1.

⁴⁰ Por. KPK, kan. 1481–1490.

⁴¹ KPK, kan. 1513.

⁴² Por. G. Dalla Torre, *I fedeli*, w: *Commento al Codice di Diritto Canonico*, Citta del Vaticano 2001, s. 128–129.

jednak waloru wykładni autentycznej, ale wskazują właściwy kierunek wykładni sądowej norm zawartych w przepisach kodeksowych⁴³.

Trzecią funkcją Trybunału Roty Rzymskiej jest wspomaganie działalności trybunałów niższych stopni⁴⁴.

3.2. Przypadek małżeństwa ważnie zawartego, niedopełnionego

W art. 2 § 2 *Querit semper* czytamy: „Przy tym Trybunale ustanowiony jest Urząd, w którego kompetencjach leży rozpoznanie faktu niedopełnienia małżeństwa i istnienia słusznej przyczyny do udzielenia dyspensy. Dlatego przyjmuje on wszelkie akta wraz z wnioskiem biskupa i uwagami obrońcy węzła, uważnie rozpatruje, zgodnie ze specjalną procedurą, prośbę o uzyskanie dyspensy i, jeśli przypadek jest uzasadniony (*si casus ferat*), przedstawia ją papieżowi”.

Zatem prośba o dyspensę papieską od małżeństwa niedopełnionego powinna być skierowana do Ojca świętego. Postępowanie to ma trzy etapy. Najpierw następuje przeprowadzenie tzw. instrukcji procesu, czyli zebranie materiału dowodowego i ujawnienie słusznej przyczyny do udzielenia dyspensy⁴⁵. Drugim etapem jest przesłanie materiału dowodowego – zgodnie z *motu proprio Querit semper* – do Trybunału Roty Rzymskiej. Materiał dowodowy stanowi całość akt wraz z opinią (*votum*) biskupa lub *votum* sędziowskim, popartym przez biskupa, z uwagami obrońcy węzła małżeńskiego. Nowy Urząd w Rocie Rzymskiej po rozpatrzeniu przesłanych materiałów wydaje orzeczenie co do niedopełnienia małżeństwa oraz istnienia przyczyn do udzielenia dyspensy, po czym może skierować wniosek o dyspensę do Ojca świętego. Rota Rzymska może także uznać, że konieczne jest uzupełnienie instrukcji, i w tej sytuacji zwraca akta biskupowi, opatrując je w uwagi wskazujące punkty, w których trzeba uzupełnić dochodzenie, i ewentualnie kryteria, jakie należy w tym celu zastosować⁴⁶. Trzeci etap to wyrażenie przez papieża woli co do udzielenia dyspensy. Rota Rzymska przesyła odnośny reskrypt do biskupa diecezjalnego. Biskup (przez sąd kościelny, który prowadził tego rodzaju dochodzenie) przekazuje tę wiadomość stronom i w przypadku udzielenia dyspensy poleca proboszczowi miejsca chrztu petentów i zawarcia przez nich ślubu dokonać adnotacji w odnośnych księgach metrykalnych – ochrzczonych i zaślubionych⁴⁷.

⁴³ J. Krukowski, *Trybunały Stolicy Apostolskiej, kan. 1444*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. G. Erlebach i in., t. V, ks. VII: *Procesy*, Poznań 2007, s. 65.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ KPK, kan. 1700–1704.

⁴⁶ KPK, kan. 1705 § 2.

⁴⁷ Por. P.M. Gajda, *Prawo małżeńskie kościoła katolickiego*, Tarnów 2000, s. 227.

3.3. Nieważność święceń kapłańskich

Kolejną, nową kompetencję Roty Rzymskiej przedstawia art. 2 § 3: „Urząd ten ma także kompetencje w zakresie spraw o orzeczenie nieważności święceń kapłańskich, zgodnie z prawem powszechnym i własnym, przy zastosowaniu odpowiednich modyfikacji”.

Przyczyny nieważności przyjęcia święceń wymieniają przepisy prawa materialnego⁴⁸. Mają one miejsce, gdy:

- szafarz święceń był niezdolny do ich udzielenia⁴⁹;
- kandydat był niezdolny do ich przyjęcia⁵⁰;
- kandydat przyjął je nieświadomie lub bez intencji, czyli tylko fikcyjnie (Dekret Kongregacji Oficjum z 2 marca 1842 roku⁵¹);
- kandydat przyjął je pod wpływem przymusu lub bojaźni ciężkiej, której nie mógł się oprzeć⁵²;
- istotny element udzielenia święceń nie został zachowany⁵³.

Pismo w sprawie stwierdzenia nieważności należy skierować do Trybunału Roty Rzymskiej. Powinno ono zawierać: nazwisko i imię duchownego, jego wiek, funkcje, diecezję lub inną strukturę Kościoła, do której duchowny jest inkardynowany, narodowość, miejsce święceń, aktualną rezydencję i inne okoliczności użyteczne w danej sprawie. Należy wskazać przyczynę nieważności święceń, która rodzi pewność lub przynajmniej poważne wątpliwości. Pismo to przesyła się do Roty Rzymskiej za pośrednictwem ordynariusza miejsca, któremu podlega duchowny, bądź ordynariusza personalnego (prałat prałatury personalnej, ordynariusz wojskowy, wyższy przełożony instytutu życia konsekrowanego lub instytutu życia apostołskiego). Urząd Roty Rzymskiej jest kompetentny do podjęcia decyzji co do tego, na jakiej drodze skarga w sprawie stwierdzenia nieważności święceń ma być rozpatrzona, tzn. czy na drodze administracyjnej, czy na drodze sądowej. Gdy Rota Rzymska orzeknie, że święcenia zostały przyjęte nieważnie, to oznacza, że zainteresowana osoba nie jest osobą duchowną, a tym samym nie ma obowiązków i uprawnień stanu duchownego⁵⁴. Jeżeli Rota Rzymska zdecyduje o postępowaniu sądowym, trybunał powinien postępować według norm procedury spornej zwyczajnej⁵⁵.

⁴⁸ J. Krukowski, *Sprawy o orzeczenie nieważności święceń kan. 1708–1712*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, dz., cyt., s. 392.

⁴⁹ KPK, kan. 1012.

⁵⁰ KPK, kan. 124; 849; 1024.

⁵¹ ASS 33 (1900–1901), s. 373–374.

⁵² KPK, kan. kan. 125 § 1; 1026.

⁵³ KPK, kan. 109.

⁵⁴ KPK, kan. 292.

⁵⁵ J. Krukowski, *Sprawy o orzeczenie nieważności święceń*, dz. cyt., s. 394–395.

***

Motu proprio Querit semper postanawia, iż nowy Urząd Roty Rzymskiej jest kierowany przez dziekana Roty Rzymskiej, wspomaganego przez urzędników, komisarzy deputowanych i konsultorów. Natomiast w dyspozycjach końcowych papież Benedykt XVI konkluduje: „zarządzam, aby wszystko, co poleciłem tym listem apostolskim *motu proprio*, było przestrzegane we wszystkich swoich częściach, bez względu na jakiegokolwiek przeciwne zarządzenie, nawet wymagające szczególnej wzmianki, postanawiam, aby zostało promulgowane poprzez publikację w dzienniku L'Osservatore Romano i uzyskało moc obowiązującą od 1 października 2011 roku”⁵⁶.

Należy mieć nadzieję, że odciążenie Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów od procedur udzielania dyspensy od małżeństwa zawartego i niedopełnionego oraz spraw o orzeczenie nieważności święceń kapłańskich sprawi, iż będzie ona mogła zająć się problemem, który najbardziej leży na sercu Benedyktowi XVI – odnową liturgiczną w Kościele w autentycznym duchu Soboru Watykańskiego II.

Summary

The competence of Roman Rota after the publication of *motu proprio Querit semper*

On 1st October 2011 new resolutions of *motu proprio Querit semper* of Benedict XVI came into effect. The competence in a matter of procedure of giving dispensation from a marriage which is not consummated (*rato non consumato*) and the matters of judgment of nullity of priesthood ordination was moved by the Pope to the new Department established by the Roman Rota Tribunal. So far such matters have been dealt with by Congregation for Divine Worship and the Discipline of the Sacraments. The new Department is managed by the dean of Roman Rota. The dean is supported by clerks.

Ks. Robert Kantor – doktor, ur. w 1970 roku w Tuchowie. Studia z prawa kanonicznego odbył na Uniwersytecie Navarry w Pampelunie. W 2001 roku uzyskał stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego. Od 2002 roku jest członkiem Stowarzyszenia Kanonistów Polskich. Od 2008 roku pełni urząd obrońcy węzła małżeńskiego w Sądzie Biskupim w Rzeszowie.

⁵⁶ *Querit semper*, art. 4.